

Oğullar əsgər gedir Vətən sizə arxalanır

(Əvvəli 3-cü səhifədə).

Ordumuz işğal olunmuş ərazilərimizi düşməndən azad etmək, ölkəmizin ərazi bütövlüyünü qorumaq gücünə malikdir. Əsgər və zabıtlərə hər cür məişət şəraiti yaradılmış, xidmətin səviyyəsi yüksəldilmişdir. Bütün bunlar orduya dövlət qayğısının nəticəsidir. Çıxışına davam edən natiq gənclərə komandirlərin tapşırıqlarına sözsüz əməl etməyi, nümunəvi əsgər olmağı, sağ-salamat evlərinə qayıtmalarını arzuladı.

Qəbələ Rayon İcra Hakimiyyəti başçısının müavini Ətayə Osmanova gəncləri salamlayaraq, onlara tövsiyələrini etdi:

–Əziz gənclər! Bu gün Siz üzərinizə çox böyük, həm də şərəfli bir vəzifə götürürsünüz. Doğma vətənimizi, ana bacılarımızı, bir sözlə torpağımızı qorumaq üçün əsgəri xidmətə–müqəddəs yola düşürsünüz. Vətən Sizə bel bağlayır, arxalanır. Siz bunu

öz nümunəvi xidmətinizlə sübuta yetirməlisiniz. Bu gün Silahlı Qüvvələrimiz yüksək

maddi-texniki avadanlıqla, yüksək döyüş sursatları ilə təchiz olunmuşdur. Vahid ko-

mandanlıq altında etibarlı və yüksək peşəkarlıqla idarə olunan Silahlı Qüvvələrimiz hərtərəfli hərbi biliklərə yiyələnmiş və mənfur düşməni istənilən vaxt yerində oturmaq

Ə. Osmanova çıxışının sonunda Qəbələ Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Səbuhi Abdullayevin salamlarını və xoş arzularını çağırışçılara çatdırdı.

Çağırışçıların valideynləri adından Əhməd Qəndiyev, rayon ağsaqqalları adından Şirin Şirinov gənclərə bu şərəfli yolda uğurlar arzuladılar.

Çağırışçılardan Kərim Asifoglu çıxış edərək vətənin etibarlı dayaqları olacaqlarını, kişilik və mərdlik məktəbini alnıaçıq və üzüağ başa vura-raq valideynlərinin yanına xoş məramlı soraqla—Qarabağın azad edilməsi müjdəsi ilə qayıdacaqlarını bildirdi.

Vətənpərvərlik mahnıları və oynaq rəqslərlə çağırışçıların yolasalma mərasimi sona yetdi.

Qəbələ bölgə qazısı Hacı Ceyhun Rüstəmov hərbi xidmətə yola düşənlərə xeyir-dua dilədi. Gənclər bir-bir üçrəngli bayrağımızı öpüb, müqəddəs Qurani-Kərimin altından keçdilər və maşınlara minib xidmət edəcəkləri hərbi hissələrə yola düşdülər.

Sağ gedib, salamat qayıdın!

Oqtay MƏMMƏDOV.
Fotolar S. Umuyevindir.

Həsən bəy Zərdabi XIX əsrin II yarısı– XX əsrin əvvəllərində yaşayıb yaratmış milli mətbuatımızın banisi olmaqla yanaşı, eyni zamanda Azərbaycanın ilk təbiətşünas alimidir.

Həsən bəy Zərdabi (Məlikov) Moskva Universitetini namizədlik diplomu ilə bitirən ilk müsəlman məzunu olmaqla bərabər, o, həmçinin islam dünyasının ilk təbiətşünas alimi, bütün müsəlman Şərqiində islam xeyriyyəçilik hərəkatının banisi, hələ 1873-cü ildə öz şagirdləri ilə birlikdə Bakıda Azərbaycan dilində ilk teatr tamaşası göstərən mədəniyyət xadimi və Rusiyada ilk türkdilli qəzet «Əkinçi»nin (1875), Azərbaycanda ilk qızlar gimnaziyasının açılmasının təşəbbüskarı və təşkilatçısı olub.

Çoxcəhətli fəaliyyətinə görə diqqəti cəlb edən maarifçi, filosof və publisist Həsən bəy Zərdabi Göyçay qəzasının Zərdab kəndində anadan olduğuna görə, təxəllüsünü də elə doğulduğu kənddən götürüb.

Şübhəsiz ki, çoxşaxəli işlər görən Həsən bəyin millət və Vətən qarşısında ən böyük xidməti milli mətbuatımızın əsasını qoyduğu «Əkinçi» qəzeti və onun məqsədyönlü fəaliyyəti ilə bağlıdır. Bu barədə dəfələrlə yazıldığına və deyildiyinə görə onun üzərində çox dayanmağa lüzum görmürük, ancaq qeyd etmək yerinə düşər ki, 1875-ci ilin 22 iyulundan 1877-ci ilin 29 sentyabrına qədər çapını davam etdirən «Əkinçi» ayda iki

22 iyul–Mətbuat işçilərinin peşə bayramıdır Həsən bəy Zərdabi ilk milli mətbuatın banisidir

dəfə 300-400 tirajla (cəmi 56 nömrə) nəşr olunurdu. Burada ictimai-siyasi məsələlərlə yanaşı, elmi fikirlərə də geniş yer ayrılmışdır. Qəzetdə elmin müxtəlif sahələrini əhatə edən bölmələr açılmışdı. Azərbaycanın işıqlı ziyalıları ilə bərabər, nəşir özü də qəzetdə maarifçilik ruhlu məqalələrlə mütəmadi çıxış edirdi. «Əkinçi» bağlandıqdan sonra Həsən bəy yaradıcılıq fəaliyyətini o dövrdə mövcud olan «Ziya», «Kəşkül» «Kaspi», «Novoye ebozreniye» qəzetlərində davam etdirir, həmin nəşrlərdə onun çoxlu elmi-kütləvi məqalələri çap olunur. O, həm «Əkinçi», həm də «Kaspi» qəzetlərinin bir neçə sayında torpaqşünaslığın əsas müddəaları və əkinçilik mədəniyyəti haqqında ətraflı məlumatlar vermiş, torpağın xışla deyil, kətanla şumlanmasını təklif etmişdir.

Ensiklopedik biliyə malik olan Həsən bəy biologiya, aqrokimya, baytarlıq, anatomiya, meyvəçilik, coğrafiya, astronomiya, iqtisadiyyat tibb və başqa sahələri əhatə edən elmi istiqamətli çoxlu məqalələr yazmışdır. Ekologiyanın fundamental sahələrindən biri olan torpaqşünaslıq elminin əsası Həsən bəy Zərdabi tərəfindən qoyulmuş-

dur.

Həsən bəy Zərdabi 1875-1877-ci illərdə rəhbərlik etdiyi «Əkinçi» qəzetində və 1899-1903-cü illərdə yazdığı «Torpaq, su və hava» əsərində torpaqşünaslıq, Azərbaycan torpaqları, onların münbitliyinin artırılması və su təminatı haqqında qiymətli fikirlər söyləmişdir. O, torpağı təbii sərvət kimi qiymətləndirmiş, ona bol kənd təsərrüfatı məhsulları mənbəyi kimi baxmış, torpaqdakı bəzi duzların bitki üçün zəruri olması ilə bərabər, zərərli duzlarla zəngin torpağı «şoran torpaqlar» adlandırmışdır. Torpağın keyfiyyətini tərkibinə görə elmi səviyyədə izah etmiş, torpaqeməlgəlmə prosesində bir sıra amillərin rolunu düzgün qiymətləndirmişdir.

Həsən bəy Zərdabi insanın həyatında yaşılığın və meşələrin əhəmiyyətini yüksək dəyərləndirirdi. Azərbaycanın müasir ekoloji problemlərindən biri olan meşələrin qırılması hələ XIX əsrin II yarısında naturalist filosofu narahat edirdi. O, iqlim dəyişmələri, xüsusilə havalarn kəskin istiləşməsinə səbəb kimi meşələrin sürətlə azalmasını göstərmişdir. Bununla əlaqədar Bakı şəhərinin yaşılşdırılması və bölgələrdə yeni meşələrin

salınması barədə təkliflər vermişdir.

Zərdabi əsərlərində daim təbiət sirlərinin öyrənilməsinə təbliğ etmiş, insanları təbiətdən ibrət almağa çağırmışdır: «Təbiət elə bir xəzinədir ki, burada insanlar üçün nə qədər istəsən, ibrətamiz və faydalı şeylər vardır. O, təbiətə nankor münasibəti pisləyərək, bunu yırtıcıllıq adlandırır.

Həsən bəy Zərdabi zoologiyaya aid məqalələrində heyvanların bioekoloji xüsusiyyətlərini elmi baxımdan düzgün izah etmiş, ətraflı məlumat vermişdir. O, zoologiyaya dair yazdığı məqalələrinin birində süni balıqyetidirmə məsələsinə toxunaraq, bu üsulla balıqdan məhrum olan çaylarımızın süni artırılan balıqlara və onların nəsililə yenidən dolacağı vaxtının çox da uzaqda olmadığını deməklə təbii sərvətlərin tükənməsindən narahatlığını bildirmişdir.

Həsən bəy Zərdabının elmi irsində biologiya və kənd təsərrüfatı, o cümlədən ətraf mühitə münasibət başlıca yer tutur. Təsədüfi deyildir ki, nəşiri olduğu «Əkinçi» qəzetində açdığı «Elmi xəbərlər» bölməsində elm və texnikanın, xüsusən də təbiətşünaslığın əldə etdiyi naili-

yətlərə, «Əkin və ziraət xəbərləri» bölməsində isə əkinçilik və maldarlığın inkişaf etdirilməsinə, kənd təsərrüfatı məhsullarının artırılmasına, bitkilərin becərilməsi və zərərvericilərdən qorunmasına, kənd təsərrüfatı alətlərinin yaxşılaşdırılmasına və təkmilləşdirilməsinə dair ardıcıl məqalələr dərc olunurdu. Bundan başqa, onun «Həyat», «Kaspi» qəzetlərində, «Dəbistan» jurnalında, «Məktəb»in məcmuəsində çap etdirdiyi elmi-kütləvi məqalələrin bir çoxu mehız ətraf mühitin öyrənilməsi, təbliği və qorunması ilə bağlı olmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Həsən bəy Zərdabının çap etdirdiyi elmi-kütləvi məqalələri bu gün də aktuallığını saxlayır.

Bu gün fəxrilə deyə bilərik ki, Azərbaycan naminə ömrünü şam tək eridən böyük vətəndaş, ziyalı, maarifpərvər, təbiətşünas alim, ictimai xadim, milli mətbuatımızın banisi Həsən bəy Zərdabının xatirəsi xalqımızın qəlbində yaşayır və unudulmur. Onun tədqiqat və tövsiyə xarakterli elmi yaradıcılığı daim Azərbaycan elminin diqqət mərkəzində olub, bundan sonra da bu ənənə davam edəcək.

Emin BARATOĞLU.